

בני דוד עלי

מכינה ישיבתית לצה"ל | ישיבה לבוגרי צבא | ישיבה גבוהה

פנימי- לא מוגה

מהי הנקמה בישראל | יום הזיכרון

הרב אליעזר קשתאל

בטקסים הממלכתיים של יום הזיכרון במדינת ישראל יש מסורת של עשרות שנים שקוראים את פרק פ"ג בתהילים, "שיר מזמור לאסף", פרק שפחות עוסק בכאב על הנופלים, אלא פרק שעוסק בעיקר בחשבון עמוק עם האויבים, חשבון שמורכב משתי אמירות שתלויות זו בזו. האמירה הראשונה היא שאויבי ישראל הם אויביו של הקב"ה, "אויביו יִהְיוּ וְיִשְׁאַף נֶשְׁאָאוֹ רֹאשׁ, נוֹעְצוֹ לֵב יַחְדָּו עָלָיו בְּרִית יִכְרְתוּ". האמירה השנייה היא שמכיוון שהם אויבך, ריבונו של עולם, ולא רק אויבנו, אנו מצפים לדין, לעונש, לנקמה, למשפט אלוהי על אויבי ישראל. "אֱלֹהִים אֵל דָּמִי לָךְ, אֵל תַּחֲרֹשׁ ... עֲשֵׂה-לָהֶם כְּמִדָּתָם, כְּסִיסְרָא ... שִׁיתֵּמוּ כְּגִלְגֹל, כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר, מֵלֵא פְּנֵיהֶם קֶלֶן, וְיִחַפְּרוּ וְיִאבְּדוּ". פרק תהילים שמדינת ישראל אומרת עשרות בשנים, פרק שפחות עוסק בצער שוודאי קיים, בכאב שוודאי ישנו, אלא פרק שקורא לריבונו של עולם, מגדיר ומנסח מושגים יסודיים מאוד. מהם מלחמות ישראל? כל פעם שאויבים קמים עלינו הם קמים על שם ד', וכיוון שכך אנו מצפים מריבונו של עולם לפרוע ולהעניש.

הקריאה הזו לקב"ה לנקום, "אל נקמות ד' אל נקמות הופיע", צריכה ברור והבנה, שהרי בדרך כלל אנו מתרחקים מנקמה. "לא תקום ולא תטור". נקמה זה רגש אנושי מסובך מאוד, עכור מאוד. נקמה, התחשבונו בלתי פוסקת, מעגל דמים שאף פעם לא מסתיים, רגש מאוד אישי, קטנוני, 'עשו לי – אני עושה חזרה', רוב מלחמות האין סוף שבין אדם לאדם, בין עם לעם, הם סובבות תמיד סביב רגש הנקמה שלעולם לא בא על סיפוקו. ובכל זאת "אל נקמות ד'", ובכל זאת מסיים משה רבנו, העניו מכל אדם, את שירתו, שירת האזינו, במילים "הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו". משה רבנו משוכנע שבוא תבוא הנקמה, דם עבדיו יקום, ולאורך כל תולדות האומה הפסוק הזה חוזר שוב בווריאציות שונות. עם ישראל מצפה לנקמת ד'.

ברובד הראשון, הציפייה לנקמת ד' היא בעצם ציפייה לצדק בעולם. אנחנו לא יודעים לעשות צדק, אנחנו נוגעים בדבר, קשה מאוד להיות שופט צדק לא משוחד. אדם שפגעו בו, העליבו ורמסו אותו, כשהוא משיב מלחמה, גם אם

הוא לוחם למען הצדק, הבנתו לא מאוזנת ולא מדויקת. ריבונו של עולם יודע לעשות משפט צדק, והקריאה לריבונו של עולם לנקמה זה בעצם קריאה למשפט צדק בעולם בכלל. ריבונו של עולם "מלך אוהב צדקה ומשפט", תעשה משפט, תעשה צדק, תשיב גמול למי שצריך. זה לא רק משפט צדק. יש בזה גם אלמנט של תיקון בעולם, רשע שמקבל את עונשו נהיה פחות דומיננטי במציאות, העולם נהיה יותר טהור, פחות מושפע מהרשעים. בנוסף, יש בזה גם אמירה, 'תיזהרו, לא כדאי להיות רשעים'; זה מתקן עולם, משדרג אותו, מטהר אותו.

המגיד מדובנא היה תלמידו חברו של הגאון מווילנא, ובספרו על מגילת רות הוא אומר יותר מזה: כשהקב"ה נוקם את נקמתנו הוא מגלה לא רק משפט וצדק אלא גם אהבה. שהקב"ה נוקם נקמת ישראל הוא אוהב את ישראל, סימן שזה נוגע לו, אכפת לו, הוא קשור אלינו, כביכול יש לו איזה עניין אישי בתמונה.

ומכל מקום, אנו רואים שציפיית הנקמה בישראל היא הרבה יותר מאשר קריאה לריבונו של עולם לנקום, אבינו מלכנו, נקום נקמת דם עבדיך השפוך.

בספר תהילים פרק נ"ח נאמר: "ישמח צדיק כי חזה נקם", הנקמה קשורה לשמחה. למה השמחה כל כך קשורה לנקמה? למה זה חלק מאופיו של צדיק שהוא שמח שרואה נקם? כל בוקר אנו אומרים "יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגויים", יעלזו, שמחת החסידים על מה? עושים נקמה. נקמה קשורה לעליזות ולשמחה של צדיקים וחסידים, זה כבר לא נקמת ד', זה הנקמה שהצדיקים והחסידים עושים במו ידם. לדעת האבן עזרא על פרשת האזינו, "נקם ישיב לצריו" זה לא שהקב"ה נוקם, אלא אנחנו נוקמים. האם יש מקום בחיינו הלאומיים, אולי גם האישיים, לרגש הנקמה? לרצון לנקום דם עבדיו השפוך? כשזה קריאה כלפי שמייס אז זה מובן, כי הקב"ה עושה את החשבונות, עושה משפט וצדק בעולם, מורס מכל רגש ומכל חשבון נמוך; אבל אצלנו פה בעולם שלנו, "ישמח צדיק כי חזה נקם", לעשות נקמה?

מצאנו בתורה קריאה מפורשת אלינו, בני האדם, מצווה, שיש דבר כזה לנקום. בספר במדבר, פרק ל"א: "וידבר ד' אל משה לאמור נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסוף אל עמך". במדרש על הפסוק הזה נאמר שמה

רבנו התאוה לנקום, הייתה לו תאוות נקמה, ועליו נאמר "ישמח צדיק כי חזה נקם".

חלק בלתי נפרד מיום הזיכרון לחללי צה"ל, בקריאת פרק פ"ג בתהילים, הוא לא רק לזכור את הנופלים, אלא גם לעשות חשבון עם אלא שהפילו חללים שלא בצדק בקרבנו, לא לסלוח ולא לשכוח לאומות עולם וארגוני טרור, לארגוני רשע שקיפדו את חייהם של מיטב בננו ובנותינו, אם במלחמות ואם בפיגועי טרור. חלק בלתי נפרד מיום הזיכרון זה לזכור גם את זה. אנו זוכרים, יש לנו חשבון אתם, ידנו ארוכה ועוד ננקום, נעניש ונשיב כגמולכם. כל פעם שעומדים מול קבר של חלל, אנו כואבים ובוכים, אך גם כועסים, 'אנו עוד ננקום בכם'. מהו רגש הנקמה הזה שלנו? ממה הוא ניזון? מתי הוא לגיטימי? האם הוא נכון?

למשה רבנו נאמר "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך", ומדייקים מזה חז"ל שמשו רבנו הבין טוב מאד את המסר, שלאחר שינקום את נקמת ד' מהמדיינים, הוא ייאסף אל עמיו. זאת אומרת שזה הפעולה האחרונה שלו כמנהיג, ולאחר שיסיים את נקמת ד' במדיינים הוא יעזוב את העולם. במילים אחרות, אומרים חז"ל, אם משה רבנו מעב קצת את נקמת המדיינים, לא ממחר לשום מקום, הוא בעצם מאריך לעצמו את החיים. הקב"ה אומר לו שהפעולה האחרונה לפני שהוא מת זה נקמת ד' במדיינים, אז אם הוא ינקום עוד עשר שנים, יש לו עוד עשר שנים לחיות, ואף על פי כן הזדרז משה במצווה ולא דחה אותה, למרות שידע שבזה הרגע הוא גוזר את גור דינו. מהירות הנקמה היא בעצם ריצה אל הפעולה האחרונה שלו כמנהיג, והוא יודע שבזה הוא מסתלק מהעולם, הוא חורץ דינו למוות. וכי יעלה על הדעת, אומר ה"שפת אמת", שהייתה למשה רבנו הוא אמינא לעכב את הצו האלוקי לנקום בגלל חשבון שהוא יחיה עוד כמה שנים? וודאי שלא. אלא שחז"ל באים ללמד אותנו **כלל ראשון בהלכות נקמה**. אומר ה"שפת אמת", שמי שרוצה לנקום במסגרת מלחמת מצווה, צריך להיות בלי נגיעה אישית אפילו במשהו, אסור שתהיה נגיעה אישית. רוצה להיות במדרגה של דוד המלך, במדרגה של "ארדוף אויבי ואשיגם"? אז אסור שיהיו רווחים אישיים בתמונה. שום דבר אישי. משה רבנו, דרך הפלפול הזה שחז"ל שמים בפיו, מלמד אותנו מתי מותר לנקום, או מהי נקמה – כשאני מפסיד בגללה, שאין לי אינטרס לנקום. זה לא כדאי לי. אני הולך למוות בגלל הנקמה הזאת.

החיים שלי יתקצרו, ויכולתי גם לדחות אותם. בנקמה אסור שיהיה שום אינטרס, אלא רק צדק אלוקי, משפט, ניקיון העולם וטהרתו, קידוש שם שמים. וכך גבר אצל משה נקמת ישראל יותר מחיי נפשו, ורק אז הנקמה עולה יפה. וזה היה שבחו של משה רבנו שלא היה מרגיש שום נגיעה כלל. משה גם מזרז את הלוחמים, "החלצו מאתכם אנשים לצבא", מה זה "החלצו"? להיחלץ מכל האינטרסים, לצאת מכל החשבונות. אנשי המלחמה צריכים לחלוץ כל נגיעת עצמם ולמסור עצמם על מלחמות ד'!

אין כמו יום הזיכרון לחללי צה"ל בשביל לטהר ולזכך את הרוח שלנו, להיות ראויים לעולם הנקמה. אנו עומדים מול אנשים שלא השתלם להם, לא היה להם שום אינטרס, והם הפסידו את מה שיקר להם למען כבודם של ישראל, מעלתם של ישראל, למען שם ד'. מהם ומרוחם אנו מקבלים כוח. הכוח להעניש בא מעוז רוחם, מגבורתם ומסירות נפשם של חללי צה"ל. אין ברירה, בשביל לנצח רשע צריכים להשתמש בשיטות של רשע, כי אם לא ישתמשו בשיטות של רשע הרשע תמיד ינצח. לרשע יש יתרון יחסי, משום שאנו לעולם לא נרד לרמה שלו, וזה היתרון שלו, וזה יתרון נורא! יכול להיות שלרשע יש פחות נשק משלך, אבל בגלל שהוא מעז לעשות מעשים יותר אכזריים ממה שאתה מעז – הוא תמיד ינצח אותך. הוא תמיד יעשה משהו שאתה לא תעז לעשות בחזרה. יש לו יתרון, יש לו קלף. הוא יירה באוכלוסייה, הוא ירצח נשים וילדים, אתה לא! יש לו יתרון עליך. מרחב הפעילות שלו יותר רחב, הוא פחות מוגבל, הידיים שלו לא כבולות. לכן, בשביל לנצח את הרשע – צריך לנקום אחד לאחד בדיוק. כמו שהרשע עשה – להשיב לו כגמולו, ורק אז הוא יפסיק. מניין לוקחים את הכוח להיות רשעים? רק אם אתה חף מאינטרס. רק תורת האומה לנגד עיניך. רק קידוש השם. רק טהרת העולם. רק תהילים פרק פ"ג, שאומר לנו שלהילחם נגד עם ישראל זה להילחם נגד שם ד'. כשאנחנו יוצאים למסע נקמה – זה על שם ד'. "עֲלֵיךָ בְּרִית יְכָרְתוּ".

יש ספר מופלא של הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל, "מעייני הישועה", כולו פעמי משיח, כולו לימוד זכות ואהבת ישראל, שיר הלל נפלא. אחד הפרקים בספר עוסק בנקמה העתידה. שם הוא אומר שנקמה שבאה מצד אהבת הניצחון האישי היא נקמה פסולה, אבל נקמה שבאה מצד ניצחון הצדק היא נקמה קדושה. אסור לאדם בעל נטיות חומריות לנקום. לאדם אינטרסנט, אנוכי, אגואיסט, בעל חשבונות אישיים, אסור לנקום אף פעם. הוא מחפש שלל,

תהילה, מישהו עצבן אותו, וכעת יש לו איזה רגש נמוך שצריך פורקן. זוהי נקמה פסולה. רק הקב"ה שמופשט מכל מיני נטיות, אצלו הכל במשפט וצדק, רק לו לבדו ראוי הנקמה, אל נקמות ד'.

אולם, אומר הרב חרל"פ, שכל זה נכון בזמן שאנו מדברים על היחיד. אתה כיחיד, מה אתה נוקם? מי אתה שתנקום? אתה יודע מה זה נקמה? זה רגש מטורף ומסובך, עזוב אותו! אל תיכנס לעולם הזה, "לא תקום ולא תטור" לעולם. אבל יש נושאים שקשורים לכלל ישראל, יש נושאים שהאומה מוציאה מקרבה, כלל ישראל מצד עצמותם הם קודש לד', ובעת גאולה, הפרטים בישראל זוכים להתרומם למדרגת הכלל. הפרטים בישראל, החיילים הבוודדים, הלוחמים הבוודדים, יכולים ועולים למדרגה הזאת של "עלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו". יש אנשים מושיעים שבאים להושיע את ישראל, וזו חובתם העליונה לשפוט את הר עשו, לעשות שם דין וצדק, כי הנקמה אצלם מצד אהבת הצדק. כמו שנאמר על מלך המשיח: "ושפט בצדק דלים וברוח שפתיו ימית רשע". סוד הנקמה וסדר הנקמה שאלה אנו צועדים, היא נקמה מצד אהבת הצדק.

אולם אין די בכך. אומר הרב חרל"פ שיש **כלל שני בנקמה**. לפני הנקמה יש ללמד זכות. נוקם אמיתי, לא רק שאין לו אינטרס אישי, אלא הוא מנסה לראות אולי בעצם לא צריך לנקום, אולי אפשר להשיג את אותה התוצאה בדרך אחרת? אולי, אומר אברהם אבינו, לא חייבים להרוס את סדום, אולי אפשר לחנך אותם, אולי בדרכי שלום? אולי נצליח להחזיר אותם בתשובה? עדיף ככה. נוקם אמיתי מעדיף להגיע לנקמה אחרת, כלומר לא ענישה אלא תיקון. זה גם סוג של נקמה. להפוך את הרשע לצדיק. אנו מעדיפים את זה. אברהם ניגש ללמד זכות על אנשי סדום שנואי נפשו, רשעים. אין לו שום פנייה עצמית, אך לא זו בלבד, אלא הוא גם מחפש דרכים חלופיות. רק אם לא מוצאים שום זכות, אז הנקמה זכה וברורה, נקמה מזוככת. ניסינו, עשינו כל מה שיכולנו, הצענו דרכים, ניסינו לדבר, ניסינו להיות נחמדים, להגיש עזרה, להראות שאנחנו נחמדים ולא מציקים לאף אחד. אין בעולם צבא יותר מוסרי מצבא הגנה לישראל, אין דבר כזה, ולא היה בהיסטוריה צבא יותר מוסרי, כל כך אנושי, לא היה דבר כזה ואין בהווה דבר כזה. אם אחרי כל זה הם עדיין ממשיכים, הנקמה שלנו היא זכה וברורה.

"ישמח צדיק כי חזה נקם", למה דווקא לחזות? אומר הרב חרל"פ זה חלק מהעין הטובה של האדם בעולם, ולצדיק אמיתי יש עין טובה. מה זאת עין טובה? משל למה הדבר דומה? לחקלאי שעובד במטע שלו, וכל היום מנסה להצמיח את הצמחים ואת הענפים, שיהיו יותר פרות. הוא משקה, מזבל, מלטף כל פרי ופרי, רק שיהיה להם טוב ושיצמחו. אבל דווקא עינו הטובה של החקלאי על פירות אדמתו, אם הוא רואה באיזה עץ שפתאום יש בו איזה קוץ, איזה ענף שורר שעלול להכרית פה את העץ, יש איזה טפיל, יש מה שמאיים על הפרדס – הוא קוצץ אותו, זומר אותו ומוודא מידי יום שהוא לא צומח חזרה. בסוירים שלו במטע הוא כל הזמן מסתכל במקום שקצץ ובודק שזה לא צמח שוב. אם יש נחיל תולעים שמסכן את המטע, והוא ריסס את הנחיל הזה ואטם אותו, הוא בא לבדוק מידי פעם שאכן הוא לא קם לתחייה. כל זה חלק מעינו הטובה של החקלאי על הפרדס. חלק משימת העין הטובה זה לראות שמה שלא צריך לצמוח לא צומח. יש דברים שאסור שיצאו החוצה. זו ראיית נקם, זו הראייה שעליה אנו מדברים. "ארדוף אויבי ואשיגם", אני לא מרפה, אני עובר במטע של הקב"ה בעולם כל יום, ולא מוכן שיצמחו בעולמו של הקב"ה כאלה תופעות רשע, כזאת שנאה, כזאת אכזריות. אזמור אותם כל הזמן. יש לנו אחריות על עולמו של הקב"ה. זה לא עניין אישי שלנו. לא יעלה על הדעת שבארמונו של מלך ובממלכתו של בורא עולם יש עדיין עמים שמשתעשעים ברעיון הזה של צבא טווח, השמדה והרג חפים מפשע! "ישמח צדיק", שמח בעל המטע שהוא חוזר ורואה שהוא עצר את המגפה, לא איפשר לזה להתפשט. הוא שמח. "יעלזו חסידים בכבוד", החסידים העליונים שמחים, אנחנו דואגים לעולמו של הקב"ה שיהיה טהור, נקי, צלול וזך. "חרב פיפיות בידם לאסור מלכיהם בזיקים", כי הם רוצים לעשות משפט, זה "הדר הוא לכל חסידיו", זה הידור. זה שבח, זה יופי, זה פאר של העולם.

בתקופת מלחמת לבנון הראשונה צה"ל מצא עצמו נחשף למעשיו של ארגוני הטרור. צה"ל ראה מי הם ראשי הפתח' ומה הם עשו שם בלבנון. מוקד הסמים הבינלאומי. מוקד האכזריות, הרשע והניצול. השעבוד, חוסר הרחמים, התעללות באוכלוסייה חפה מפשע; לא של יהודים, אלא של מוסלמים, נוצרים וערבים. תראו מה קורה בסוריה, איזה רשע, איזה עוצמות של רשע שלא ניתן לתאר, כל יום טווחים שם אנשים וילדים. יותר ויותר מתברר שאויבי ישראל הם אויבי האנושות, הם אויבי הטהרה, המוסר, הטוב, הם מעכירים את עולמו של הקב"ה. ככל שהדורות מתקדמים מתברר שאויבי

האנושות ואויבי ישראל זה בעצם אותו דבר במילים נרדפות, כי הם מזהים בישראל את הטוב ואת המוסר. הם מתנקזים ומסמנים את המאבק נגדנו, כי בתת מודע שלהם המאבק נגדנו זה המאבק של המשך הטומאה והרוע בעולם. היו שניסו להחליש את רוחו של צה"ל במלחמת לבנון הראשונה, במהלך המלחמה שהייתה ארוכה מאוד ונמשכה הרבה זמן, פרסמו שיחות שנאמרו ע"י תלמידי חכמים בירושלים, המאבק בין ישראל לאויביהם הוא מאבק בין הטוב והרע בעולם, בכל מקום שאנו קמים לתחייה שם באה אלינו טומאת העולם כדי לעכב, כי כל מה שקשור לישראל זה קידוש שם ד', בכל מקום שיש כוחות של עמים או ארגונים שמנסים להצר את צעדי ישראל בארץ, מתגלה הפרצוף המכוער, שורש השחיתות העולמית מתכנס לשם. כשאנו נלחמים נגד אלו שממפריעים לקיבוץ גלויות ולבניין הארץ, הצד השני של המטבע זה שאנו בעצם נלחמים נגד מקור הטומאה של העולם. ציר הרשע העולמי הוא הציר שנלחם נגד ישראל. זה חוש של ארגוני הרשע להתכנס ולהילחם נגדנו. יש חיבורים שקהילת המודיעין מצביעה עליהם בבהירות, חיבורים מדויקים בין ארגוני הפשע בכל מיני מקומות בעולם לבין הארגונים שנלחמים נגדנו. יש קווים מאוד ברורים שמחברים אותם, השחיתות מתכנסת סביבנו, צריכים להתבונן בעיניים פקוחות, באמונה בוטחת, ו"ישמח צדיק כי חזה נקם".

האנשים הצדיקים ביותר בעם ישראל הם אלה שנקראים לקרב. במלחמה עם עמלק נאמר "בחר לנו אנשים", אומר משה ליהושע: מי אלה אנשים? צדיקים יראי חטא. "החלצו מאתכם אנשים לצבא", האנשים הכי צדיקים שאין בהם שום תאוה, האנשים הכי זכים, כי כשאתה בא לעסוק במלאכת הנקמה והענישה, בשם כלל ישראל, זה מתוך המקום הכי זך, הרצון לטהר את עולמו של הקב"ה. זה נותן לנו את הכח ואת הלגיטימציה, את הצדק, את צדקת הדרך, כן, אנחנו הולכים לנקום. כי אנחנו רוצים שהעולם יהיה טהור, זה מחייב אותנו להיות טהורים, זה מחייב אותנו להיות זכים.

יום הזיכרון הוא יום זיכוך, יום מופלא של טהרה. העמידה מול גבורת הנפש ותעצומת הרוח, מזככת את הרוח ואת הלב שלנו, עושה אותנו ראויים יותר לאחוז בנשק ובחרב כאותם חסידים, לעשות נקמה.

חשוב לעסוק הרבה בסיפורים על צדקותם וגבורת רוחם של חללי צה"ל שלנו, ובכלל הגיבורים הלוחמים, ולראות כמה מידות טובות היו להם. כמה היו ענווים, כמה היו אנשי חסד, כמה היו אנשים עדינים וצנועים. אנו לא כמו

אומות העולם שמעלים על נס גיבורי צבא קשוחים ואכזריים סתם, רדודים תאוותנים וזללניים, אלה לא גיבורי הקרב שלנו.

חשוב מאוד לזכור, לשנן ולספר עוד ועוד על חייהם. דווקא בגלל צדקותם וזיכוכם, ושהיו כאלה עדינים וכל כך טובים ובעלי חסד, דווקא בגלל זה הם נלחמו נגד הרשע של העולם. דווקא בגלל זה היה מוצדק שיילחמו. אלה שנמצאים בראש החץ, בהכאת האויב במקומות הכואבים ביותר צריכים להיות האנשים הכי צדיקים, הכי עדינים הכי יראי שמיים, ודווקא בגלל שהם הכי צדיקים הם מסוגלים לעולל לאויב מה שהוא לא חולם עליו, ולהשתמש בשיטות הכי אכזריות, הכי רשעיות, הכי מתוחכמות והכי נבזיות, כי רק זה מה שיעצור את הרשע. זו צדקות שאי אפשר לתאר, זו צדקות עצומה. מתוך צדקות וטהרה כל כך גדולה, אנשים שבחיים האישיים שלהם מעולם לא יחשבו רעה על אף אחד, לא יקבלו לשון הרע, יוותרו לכולם, יהיו נעימים אחד עם השני, שהם יעמדו מול האויב הם יהיו ערמוניים, נחשים, שועלים, להכות בו. כי יש לנו אחריות על העולם. יש לנו אחריות על הצדק ועל שמו של הקב"ה. "עֲלֶיךָ בְּרִית יְכָרְתוּ".

אנו מתפללים לנקמת ד', והנקמה היותר עליונה זה שלמרות הכל נהיה טובים וצדיקים. לא יעזור להם. הם ינסו לגרור אותנו למחוזות הטומאה, ואנו נהיה צדיקים וטובים, מלאי עדינות, מלאי רוחניות ומלאי אצילות. זו הנקמה הגדולה ביותר שאנו יכולים לנקום באומות העולם. לא יעזור להם. הם לא יקלקלו אותנו ולא יטמאו את רוחנו ואת נפשנו.

הרב צבי יהודה זצ"ל היה מצטט גוי אחד פילוסוף, שבעת שנחה עליו הרוח כתב על עם ישראל שזה עם נצחי, שעוד ינצח את כל העמים ועוד יזכה לנקום בכל העמים, ונקמתו תהיה ברכה, להביא ברכה לכולם. על אפס ועל חמתם נביא להם ברכה. אנחנו עדיין לא סולחים, אמנם דלתנו פתוחה לקבל תשובה וסליחה, לקבל תיקון אמיתי, אבל כל עוד התשובה, התיקון והכפרה לא נעשו, אנו מחנכים את עצמנו לחדוות הנקמה, "חרב פיפיות בידם", ותביעת הצדק, המשפט והאחריות האדירה מוטלת על כתפנו, כי ישועת ישראל ישועת ד' היא.